

Nr 356

Av fru **Sundberg m. fl.**, om kommunala planer för landskapsvård,
m. m.

(Lika lydande med motion nr 326 i Första kammaren)

Den pågående snabba rationaliseringen av jordbruket har aktualiserat åtskilliga frågor beträffande det svenska landskapets framtida utseende och tillgänglighet för gemene man. Landskapsmiljöns omvandling är redan tydligt märkbar inom vissa bygder. I några län beräknas enligt en statlig utredning endast en fjärdedel av den ursprungliga åker- och betesmarken finnas kvar år 1980. Överallt där inte effektiva motåtgärder i tid vidtas kommer därigenom snabbt utsikter att stängas och framkomligheten att begränsas när buskar och sly växer upp eller genom skogsplantering. Detta är bl. a. fallet inom stora delar av Mellansveriges turistbygder.

Trovärdiga prognoser visar samtidigt att vi i vårt land under de närmaste tjugo åren kommer att behöva 1,5—2 miljoner hektar för olika slag av rekreation och fritidsaktiviteter. Häremot bör ställas att landets *nuvarande* åkermark i produktion endast beräknas till drygt 3 miljoner hektar varav en avsevärd del är dömd till nedläggning. Eftersom kostnaderna för röjningsarbete av redan igenvuxen mark erfarenhetsmässigt uppgår till 2 000 à 3 000 kr. per hektar inses att samhället genom ovarsamhet här kan ådraga sig en framtida räkning på över en miljard kronor.

Att genom ändamålsenliga åtgärder förhindra förbuskning av ett område ställer sig jämfört med röjning i ett senare skede betydligt mindre kostsamt. En del doktrinära inslag i den nya jordbrukspolitiken tycks försvåra sådana åtgärder. Enligt vår mening bör från trivsel- eller skönhetsynpunkt särskilt viktiga delar av det öppna landskapet bevaras även i fall där detta av renodlade jordbruksekonomiska skäl ej är fullt befogat. I viss utsträckning kan detta exempelvis ske med hjälp av deltidjordbruk. En annan möjlighet är betesdrift ombesörjd av härför speciellt avsedda djurbesättningar. Åter i andra fall får man genom återkommande förebyggande röjning hålla lämpliga arealer öppna. Endast genom att i ej alltför liten skala pröva olika sådana vägar kan man komma fram till de ekonomiskt mest gynnsamma metoderna för bevarande av våra landskaps skönhetsvärden och lämplighet för ett expanderande friluftsliv. Röjning torde dock vara

en nödåtgärd. Det viktigaste är, att man har klart för sig, att kulturlandskapet endast kan bevaras genom att hävdas med samma metoder som under tidernas lopp danat det. Av denna orsak kan de röjningar, som nu synes vara huvudmedlet att hålla lämpliga arealer öppna, icke tillgripas annat än som en hjälp för stunden. Träd- och buskskiktens karaktär kan väl bibehållas, men betesdjurens eller slåtterns bortfall medför ett helt anorlunda sammansatt fältskikt, d. v. s. örttäcke. I det långa loppet kan på så vis enbart röjningar föra oss så långt bort från det äkta kulturlandskapet, att det nya öppna landskapet endast har namnet gemensamt med detta. De öppna områdena blir i själva verket parker, utströdda här och där, för all del mycket tilltalande inslag i landskapsbilden, men likväl inget annat än parker.

Mellan naturvårdsverket och arbetsmarknadsstyrelsen har träffats överenskommelse om upprättande av länsvisa landskapsvårdsplaner. Mot detta planeringsarbete kan för närvarande riktas anmärkningen att det bedrivs osystematiskt och fortfarande har ringa omfattning. Ett engagemang av de kommunala myndigheterna på bred front förefaller oundgängligen nödvändigt. Inom varje *kommun* bör upprättas en överskådlig och detaljerad plan för de mest angelägna landskapsvårdande insatserna, som grundval för den ovannämnda länsvisa planeringen. Den senare kan endast härigenom göras tillräckligt konkret och fullständig.

Vi delar naturvårdsverkets åsikt att det sedan är »utomordentligt angeläget att de planer som sålunda upprättas kan omsättas i handling». De olika landskapsvårdande insatser detta kräver måste tidsplaneras och kostnadsberäknas och kostnaderna fördelas med hänsynstagande till den relativa betydelsen av berörda kommun-, läns- och riksintressen. Tidsaspekten är härvid inte minst betydelsefull eftersom vi redan befinner oss mitt inne i jordbrukets inledningsvis nämnda snabba omdaning.

En i hög grad aktuell fråga är hur de statliga anslagen för landskapsvården skall disponeras för olika typer av åtgärder. Naturvårdsverket har för sin del föreslagit att de medel som ställs till verkets förfogande skall kunna användas för åtgärder på annan mark än inom naturreservat. Departementschefen är inte beredd att tillstyrka detta förslag.

Ett indirekt bevis för omfattningen och angelägenheten av de landskapsvårdande uppgifterna utgör de insatser som sker i form av beredskapsarbeten. Under budgetåret 1968/69 utfördes sådana arbeten för över 6 miljoner kronor och för innevarande budgetår har arbetsmarknadsstyrelsen avsatt 20 miljoner kronor för dessa ändamål. Detta är i och för sig tillfredsställande, men av naturliga skäl präglas beredskapsarbetena av en viss ryckighet som försvårar långsiktig planering. Nyssnämnda 20 miljoner kronor torde inte komma att förbrukas. Önskvärt är därför att en avsevärd del av dessa arbeten kan planläggas och genomföras oberoende av det växlande konjunkturläget. En gynnsam konsekvens därav är också att en välbehövlig

och meningsfull sysselsättningsmöjlighet skapas för en del av den äldre arbetskraft som efter hand friställes genom jord- och skogsbrukets rationalisering. Vi föreslår att anslaget för vård av naturvårdsområden också får användas för landskapsvårdande åtgärder på annan mark än inom naturreservat.

Vad gäller ersättningar för bildande av naturreservat framhåller departementschefen att anslagen framför allt bör användas som bidrag till kommuner för förvärv av naturvårdsområden eller för skötsel av redan säkerställda sådana områden. Han hänvisar även till en arbetsgrupp inom naturvårdsverket som sysslar med dessa frågor och önskar avvakta resultatet av dess utredningsarbete.

Mot denna avvaktande hållning anser vi att åtskillig kritik kan riktas. För att konkret bedöma effekten av olika åtgärder erfordras ett gott praktiskt erfarenhetsmaterial, som med nuvarande anslagspolitik ej kan komma till stånd. Man måste över huvud taget fråga sig om verkligen den starka koncentrationen på förvärv av naturvårdsområden innebär det mest effektiva sättet att använda för landskapsvården disponibla resurser? Som ett konkret exempel kan nämnas Nynäs egendom i Södermanland, som 1968 inköptes av landstinget för 8 miljoner kronor med ett bidrag från naturvårdsverket av 3 miljoner. För samma belopp skulle utan tvekan på annat sätt en mångdubbelt större areal lämplig fritidsmark under en lång följd av år kunnat säkras för en naturälskande allmänhet. Enligt samstämmiga vittnesbörd saknas vidare numera de ekonomiska förutsättningarna för ett bibehållande av det gamla kulturlandskapet i olika delar av landet. De större jordegendomarna måste helt koncentrera sig på den löpande jordbruksdriften. Detta innebär att, utöver de områden där jordbruket läggs igen helt och hållet, även stora arealer, varav en del särskilt väl lämpade för friluftslivet, kommer att planteras igen med skog. Frivilliga långsiktiga överenskommelser med vissa markägare förefaller här vara en framkomlig väg för tillgodoseendet av allmänhetens berättigade intressen.

Departementschefens förslag innebär dessutom att de enskilda markägarnas möjligheter att erhålla ersättning för upplåtande av mark för fritidsändamål kraftigt beskärs.

Med stöd av vad ovan anförts hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att kommunen åläggs att utarbeta planer för landskapsvården inom kommunens område att ligga till grund för upprättande av länsvisa landskapsvårdsplaner,

att riksdagen måtte besluta att anslaget för *Vård av naturvårdsområden m. m.* även får användas för landskapsvårdande åtgärder på annan mark än inom naturreservat,

att riksdagen måtte som sin mening uttala att anslaget för *Ersättningar vid bildande av naturreservat m. m.* endast

i undantagsfall bör användas för bidrag till kommuner för förvärv av naturvårdsområden.

Stockholm den 22 januari 1970

Ingrid Sundberg (m) Per-Eric Ringaby (m) Ove Nordstrandh (m)

Eric Krönmark (m)

Hans Wachtmeister (m)
